

Realismus historický a pozitivismus

Realismem se obvykle myslí metoda, jak zachycovat a popisovat skutečnost. V tomto smyslu historik nemůže být realistický, protože nepopisuje skutečnost, jak je, nýbrž jak – snad – byla, přičemž „reálnou skutečností“ mu jsou pouze relikty oné již neexistující, „nejsoucí“, nýbrž pominuvší minulosti. A i z těch si musí ještě vybírat podle nějakého svého programu a podle nějaké metody. (Canetti říká, že „o jednom jediném člověku, takovém, jaký je, by se dala napsat celé kniha“, ale že „ani tím by nebyl vyčerpán, a nebyl bys s ním nikdy hotov“; in: Tajné srdce hodin, s. 46.) A pak tyto jediné „jsoucí“, ale vyselektované skutečnosti ani nepopisuje (to přece náleží jiným disciplínám), nýbrž interpretuje. A interpretuje je tak, aby to dávalo nějaký smysl. Je absurdní, když se historik odvolává na to, že jen konstatuje fakta (ve smyslu historického pozitivismu); je to stejný nesmysl, jako kdybychom tvrdili, že nevidíme strom, nýbrž jen fotony od stromu odražené a náhodou dospěvší na naše sítnice. I vidění předpokládá, že si „obraz“ stromu jakoby vytváříme, konstruujeme (ovšemže na základě oněch náhodných fotonů, které navíc musíme vyselektovat z chaosu mnoha jiných). Fakta, na která se historik odvolává, jsou konstrukce, neboť jemu přece nejde o to popsat to, co z minulosti zbylo (takže to „je“ i teď), nýbrž porozumět tomu, co se kdysi stalo. A k tomu, co se kdysi stalo, náleží naprosto neodlučně také to, jak tomu současníci rozuměli, neboť oni tomu přece nějak rozuměli? Že tomu možná nerozuměli dost dobře nebo že tomu dokonce nerozuměli vůbec, neznamená, že nás to nemusí vůbec zajímat. Mnohé z toho, co se tehdy stalo, stalo se právě proto, že tomu současníci svým porozuměním nebo neporozuměním napomohli, tj. že bez jejichž pochopení (byť třeba nesprávného) by se to nestal. To, jak tomu současníci rozuměli, nebylo tehdy o nic méně skutečné než to, co se „vskutku“ stalo. A na druhé straně to, co se „opravdu“ stalo, není o nic méně už dávno pominulou, bývalou skutečností než jak to tehdy lidé chápali. Historik, který této základní povahy historické skutečnosti nedbá, žije a myslí omezeně resp. předsudečně a tedy chybně (a navíc to ani není s to do důsledků dodržovat).

(Písek, 040502-1.)